

нове муке од стране идеолошки острашћених власти. Често, после лажних дојава, невини одлазе на робију. За њих је стварност после ослобођења црња од ратне. Неке личности пате од гриже савести, а неке, иако су преживеле заточеништво, доживљавају неприхватање од друштва, што је изразито у причама „Запис о варљивом забраву”, „Удес Мите Пилота” и „Повратак једне сенке”.

У неким причама аутор за тему има уметничко стварање и захтеве тог усудног порива, показујући да правог уметника и нема без урођеног талента, као у причи „Обућар Раде и његов син”, или у причи „Прича о једном дневнику”.

Имајући у виду ауторову белешку о годинама настанка ових прича, а с обзиром на то да су приче толико дуго одлежале у рукопису (осим приче „Коб”, објављене пре тридесетак година, и још две тек недавно у *Лейтису Мајице српске*), морале су на видело изаћи са својом привлачном патином за добар књижевни укус. Поменута прича, последња у књизи, намеће се утисак, настала је нешто доцније од осталих. Ову причу, по изразу и проседеу, и психолошком преплитању двеју личности у једној (безазленог младића и одраслог човека, и још интелектуалца који духовито уочава да се на основу историје једне личности може написати роман и снимити филм, али за то треба труда, колико и маштања), можемо окарактерисати као модернију од других у књизи, и у том смислу она се издваја. Ипак, све ове приче, ваља приметити, овако тематизоване и с проседима које имају, у време свог настанка могле су имати већи одјек у рецепцији књижевне јавности него данас када тривијална литература неумољиво потискује уметничку књижевност.

Александар Д. Станковић је збирком прича *Лов на лейтисе* високо подигао лествицу умећа приповедања, те ће је и сам у даљем стварању тешко надићи.

Милућин Лујо ДАНОЈЛИЋ

ЖИВА ТРАДИЦИЈА РЕНЕСАНСЕ И БАРОКА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Јелена Марићевић Балаћ, *Трагом бисерних минђуца српске књижевности*,
Научно удружење за развој српских студија, Нови Сад 2018

Након бројних објављених радова у серијским публикацијама и зборницима, Јелена Марићевић Балаћ књигом се представила научној јавности први пут 2016. године, када је штампана њена студија о маргинализованој теми новије српске књижевности, *Легитимација за сигнализам: њулсирање сигнализма* (2016). Већ својим ранијим научним

радовима ауторка је показала широк спектар интересовања, од занимања за најстарије епохе до истраживања актуелних струјања у српској књижевности, при чему је приметна извесна константа у прихватању неких од највећих херменеутичких изазова – не постоје окоштале критичке представе које се не могу преиспитати, нити књижевни канони у које се не сме дирнути. Књигом објављеном крајем 2018. године Јелена Марићевић Балаћ поново доказује такву критичку спремност. У издању Научног удружења за развој српских студија у Новом Саду ауторка објављује збирку есеја на тему ренесансности и барокности српске књижевности, *Трагом бисерних минђуша српске књижевности* (2018).

Књигу чине научни радови и књижевни прикази објављивани махом у периодици од 2014. до 2017. године, при чему је присутан и један раније необјављен текст. Овај приказ посебно је значајан јер скреће пажњу на књигу пољске слависткиње, Еве Ставчик, која се бави лирско-ониричким моделом српске постмодерне прозе, а која до данас није преведена на српски језик. Завидна је секундарна литература коју Јелена Марићевић Балаћ користи за сваки текст објављен у књизи, али и примарна литература којом се у радовима бави, те је тако круг истраживања проширен не само на српску књижевност и стручну литературу на српском језику већ и на студије пољских ауторки и украјинске слависткиње Але Татаренко. Иако су теме и аутори којима се Јелена Марићевић Балаћ у својој студији бави веома разноврсни, приметно је доследно праћење линије ренесансности и барокности у свим делима која су књигом обухваћена. На тај начин остварује се двоструки ефекат: показује се да су елементи ренесансе и барока присутни у савременим токовима српске књижевности, али се пружа и другачији, нов поглед на мотиве који су у данашњој науци о књижевности запостављени.

Први текст у књизи, „Ренесансни сујет Доситеја Обрадовића у 'Једном погледу на личност Доситејева' Владана Деснице”, награђен је крајем 2018. године првом наградом на конкурс Задужбине „Доситеј Обрадовић”, Доситејево златно перо. У образложењу награде наведено је да есеј Јелене Марићевић Балаћ „акрибично, истраживачки помно и иновативно успоставља стваралачке и идејне везе између уметника који су на пољу културе обдевали у различитим епохама и уметничким медијима”. Исто се може рећи и када су у питању остали есеји у књизи. Приметна је тежња за јасним доказивањем поредбених релација, те се тако читалац упознаје са појединостима које би иначе остале ван његовог истраживачког фокуса, а које се испостављају као значајне за разумевање различитих слојева, у овом случају личности Доситеја Обрадовића. Занимљив је, тако, приступ који ауторка бира: тумачећи есеј у којем Владан Десница портретише личност српског просветитеља, Јелена Марићевић Балаћ уочава повезаност Доситејевог *сујета* са сликарским предлошком младића са Ђорђевог слике *Олуја* (1508). У прилог тези да је Десница

могао имати у виду овај предложак за Доситејеву личност говори његов превод књиге Лионела Вентурија *Од Ђоџа до Шагала* (1952), „јер Вентури не само да дефинише *сугејт*, већ о Ђорђонеу има још две књиге од којих је Десница барем једну могао имати у читалачком искуству када пише есеј о српском просветитељу, иако немамо експлицитан доказ да их је читао раније: *Ђорђоне и ђорђонизам* (1913), те *Ђорђоне* (1954)”. Овакви увиди отварају нове могућности за откривање разноврсних уметничких прожимања која, у коначници, сугеришу не само значај Доситејеве личности за Владана Десницу као једног од симбола за ренесансу, тј. препород поезије, већ и трајање идејног и културног озрачај Доситејевог стваралаштва у 20. и у 21. веку.

Наредни текст у књизи посвећен је херменеутичком изазову проналажења врло деликатних нити које повезују Растка Петровића и Бенвенута Челинија унутар Петровићевог дела *Људи џоворе*. Интересантан је приступ који ауторка бира, бавећи се детаљем који показује да код правих уметника ништа није „случајно” ни произвољно, али и да одговоран истраживач увек поставља питање: има ли тај детаљ шири семантички значај? Реч је о покушају да се одговори на херменеутичко питање зашто јунак романа чита аутобиографију италијанског ренесансног златара и вајара Бенвенута Челинија, под насловом *Мој живој* (штампана 1728). Анализиран је однос између говорења и читања у оба дела, као и песме „О трењу између душе и тела” Растка Петровића и „Разговор између тела и душе” Бенвенута Челинија. Ауторка се не либи да, упркос указивању на неколико стожерних места које спајају ове две песме, дâ суд како „тешко да има кореспонденција вредних помена”. Тиме се Јелена Марићевић Балаћ показује као истраживач способан да направи селекцију и одреди шта је оно што је вредно дубљег тумачења, а шта треба да остане на нивоу куриозитета и учини текст занимљивијим и пријемчивијим за читаоца. Упоредна анализа песама подстицајна је за размишљање, али у фокусу рада остаје ипак анализа структуре романа *Људи џоворе*, која кореспондира са ренесансном алегоријском концепцијом јединог сачуваног Челинијевог дела од драгоценог материјала – златног сланика из 1540. године. Допринос овом истраживању представља и фотографија Челинијевог сланика инкорпорирана у текст.

Нови поглед на лик једног од најзанимљивијих Андрићевих јунака, Салка Ђоркана, дат је у тексту који се ближе бави ашиклијом „Акшам гелди”, песмом која остаје недопевана на Ђоркановим уснама уочи његове смрти. Она открива тајну неостварене љубави између Миле и Милета Прелца, и подржава тезу да приповедач остварује свој манир ћутања преко говора ликова, или тек кроз две речи старе, заборављене песме. Списак литературе који је, као и код других радова, дат након завршетка текста, показује широк истраживачки замах који Јелена Марићевић Балаћ предузима како би осветлила одређену тему. У самим текстовима,

међутим, читалац може приметити како ауторка полемиче са литературом коју користи, дајући на тај начин упутство будућим истраживачима како да приступе одређеном научном проблему и притом изабере релевантну литературу. У поглављу о Андрићевој тајни заборављене ашиклије „Акшам гелди” ауторка закључује да је „мало радова који су допринели осветљавању ауре Ђоркановог лика”. Истиче текстове Милосава Мирковића, Александре Секулић и Миленка Бодирोगића, па, иако Бодирогичев есеј назива „епифанијским”, одлучује да оде корак даље и зађе дубље у поређења Салка Ђоркана са Атлантом, али и са Светим Христифором из романа *Краљ Вилковњак* Мишела Турнијеа. Сагледавањем Ђоркана из различитих перспектива долази се коначно и до одговора о његовој самртној песми, чији је аутор младобосанац Осман Ђикић. Марићевић Балаћ не доводи у директну везу Ђоркана и Младу Босну, али се фином сугестијом уочава како је рај изгубљен и за њега, и за припаднике „нараштаја побуњених анђела”. Свој текст о трубадуру, Силену, Атланту и кинокефалу, Салку Ђоркану, ауторка закључује: „Написати песму о њему делује да би било банално, али обележити његову смрт песмом и окружити је немом, трагичном љубављу Миле и Милета Прелца – делује естетски успело и потресно”. Скретањем пажње на ашиклију која је до сада остајала ван истраживачког фокуса када је у питању анализа Андрићеве приповетке „Мила и Прелац”, Јелена Марићевић Балаћ и сама додаје нови естетски квалитет овој приповеци.

У другим поглављима књиге *Трагом бисерних минђуша српске књижевности* такође је видљива тежња за интердисциплинарним (књижевност, филм, филозофија, музика) и херменеутичким приступом, са јасно задатим питањем откривања смисла. Присутно је неколико огледних радова, а посебно се истиче као значајан текст употпуњен фотографијама, „У мехуру времена: барокна емблематика и сигнализам”, где се испитују кореспонденције и суштинске разлике између барокне емблематике и сигналистичке визуелне поезије. Радови посвећени флори и фауни у приповеткама Милоша Црњанског, као и цвећу и птицама у врту који се конституише у српском грађанском песништву, делују као драгоцене енциклопедије у којима се бележи сваки „мрав и цветак”, али и даје аналитичан коментар њихове симболичке вредности, уколико је у том контексту имају. Свет приповедака Милоша Црњанског, али и врт српске грађанске поезије показују се, тако, као изузетно шаролики и богати семантичким потенцијалом који је до сада измицао пажњи научника. Чини се да Јелена Марићевић Балаћ по принципу синегдохе у истраживању промишљено бира део, наизглед неважан или незнатан, који ће указати на дубљи смисао целине, и када је у питању анализа једног дела, и када је реч о комплекснијој проблематици одређеног књижевног дискурса или епохе.

Иако књига није формално подељена на делове, јасно се уочавају две половине: једна посвећена радовима и дужим есејима, и друга посвећена критичким приказима. У другом делу књиге уочава се дар ауторке да пажљиво одабере, а затим и представи литературу од важности, новијег датума, која се бави ренесансним и барокним у српској књижевности. На почетку једне своје критике наводи: „Свесни смо времена научне хиперпродукције, разводњених, радова-рециклажа, неозбиљних истраживања и таласа неиновативности, али својеврсна је дужност указати на она прегнућа која су драгоцене и инспиративна. Императив је бити *ловац* не само на вредна књижевна дела, већ и честите интерпретације које истовремено и откривају и надахњују!”. Јелена Марићевић Балаћ такву дужност озбиљно схвата и посвећује јој се на једнако инспиративан начин, међутим, јасно је да *ловац* наилази понекад на *џлен* који се испоставља као недостојан таквог истраживачког замаха. У тексту „Портрет Доситејева запрљан доситејевштином” ауторка се бави књигом Ђорђа Ј. Јанића *Досиџеј и досиџејевџиџина* (2014), при чему се примећује, можда лакше него у приказима где је предмет критике (заслужено) представљен афирмативно, са коликом пажњом и са каквим интелектуалним поштењем критичарка приступа делу које представља. Замерке које излаже у свом тексту, како и сама напомиње, нису „неозбиљне”, међутим, нема малициозности у њиховом изношењу. Циљ је повећати свест о томе на који начин се треба односити према нашој културној баштини, и како допринети да се та баштина реактуализује. Значајни су, стога, текстови о студијама Злате Бојовић, Гордане Покрајац, Александре Павловић, Радослава Ераковића, Миливоја Ненина и других, који брижљиво бележе и тумаче вредне књижевне појаве у нашој културној прошлости и садашњости. Имајући у виду тачну примедбу Јелене Марићевић Балаћ о „времену научне хиперпродукције”, драгоцене је њено прегнуће да издвоји интерпретације које вреди не само прочитати већ и усвојити и користити за будућа истраживања. Таква је у целини и књига *Траџом бисерних минђуџа српске књижевности*, која несумњиво надахњује својим иновативним и маштовитим приступом, показујући како је, пратећи праве трагове, могуће доћи до истинских бисера српске књижевности.

Сања ПЕРИЋ